

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ
ІВАНА БОБЕРСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

**ПРОЦЕС РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ТАНЦІВНИКА ТА ПРОЦЕС
РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА У ЇХ ВЗАЄМОДІЇ**

тези лекцій – 4 год.
для студентів V-VI курсу з дисципліни:

«Організація і методика ансамблевої роботи»

Другого (магістерського) рівня вищої освіти
За спеціальністю 024 «Хореографія»
Галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
Кваліфікація: магістр хореографії
Освітньо-професійна програма – Хореографія

Розробила:
викладач Мартинюк О. В.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
на засіданні кафедри хореографії та мистецтвознавства
Протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.
Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

Львів 2022

Процес розвитку особистості танцівника та процес розвитку педагога-хореографа у їх взаємодії

Вступ

Розглянуто аспекти психологічного та педагогічного впливу педагога-хореографа на процес розвитку особистості танцівника та розвитку особистості педагога-хореографа у їх взаємодії. Проаналізовано спектр завдань і проблем творчого та психологічного характеру, що виникають у процесі викладання хореографії. Подано узагальнені та систематизовані прийоми і правила, які можуть увійти до професійної основи творчої діяльності майбутнього хореографа.

Існує багато різних видів педагогіки: дитяча, шкільна, соціальна, спортивна, педагогіка щодо виховання музикантів, акторів, співаків. Можна з упевненістю сказати, що вона є скрізь, де навчають та навчаються. Професійною задачею педагога є аналіз, відбір, систематизація та створення найбільш ефективних рекомендацій для навчання.

Професійне навчання хореографічній майстерності у сучасному танці залишається недостатньо опрацьованою ділянкою у мистецтві педагогіки. У художньому танці педагогіка допоки, ще не отримала належного обґрунтування. Відомий німецький хореограф та режисер Дітмар Зайфферт у своїй книзі «Педагогіка і психологія танцю» говорить: «ми прикриваємося різними методиками танцювальної техніки (техніка класичного танцю, техніка Грехем, техніка Пілатес, техніка Фельденкрейз та ін.). При бажанні можна всі ці методики вважати педагогічними підходами, оскільки усі вони базуються на принципі розвитку танцівника – від простого до складного. Але психологічні та фізичні проблеми, що реально існують у навчальному процесі та трудовій діяльності педагогів-репетиторів, балетмейстерів, танцівників перелічені методики з наукової точки зору не висвітлюють».

За фізичними й психологічними навантаженнями професійний танець можна прирівнювати до професійного спорту. Але танцівник попри великі

фізичні та психологічні навантаження повинен вирішувати ще й виконавські завдання – артистичне виконання, що розкриває собою істинний зміст танцювальних рухів. Робота ж хореографа полягає у щоденному пошуку нового руху, його комбінацій і варіацій. Своєю фантазією хореограф створює абсолютно нову пластику танцівника. Педагог-хореограф – це людина, яка вчить володіти універсальною невербальною мовою, мовою виразності тіла, що передає енергію думки на відстань. Це не лише вчитель тих чи інших програмних рухів, але й хранитель танцювальної культури і виконавської майстерності. Кожен хореограф – це таємничий та неосяжний всесвіт, адже кожна особистість обдарована індивідуальними якостями, темпераментом та професійними даними і саме з такої суміші різних якостей та здібностей (часом і не самих кращих властивостей характеру), народжується новий витвір мистецтва.

Педагог-хореограф – поняття пов'язане не тільки з вихованням, навчанням та педагогікою у загальному сенсі цього слова, воно пов'язане у більшості своїй із творчістю, а творчість, як відомо, поєднана з науковою та технічною новизною, оригінальністю, самобутністю, прогресивністю. Педагоги-хореографи як психологи, повинні знати і розуміти творчі закони, закони управління творчими процесами, закони впливу на внутрішній та образно-духовний світ своїх учнів, адже фізичний розвиток танцівника за який відповідає хореограф, включає в себе також духовні, моральні та художні компоненти. Це говорить про те, що хореограф повинен над собою багато працювати, розвиваючи увесь час свої розумові здібності. Професія педагога-хореографа зобов'язує його бути спеціалістом високого рівня, який повинен знати і розбиратись у музиці, історії хореографії, драматургії, режисурі, композиції танцю, вміти аналізувати відеоматеріали старих та сучасних майстрів танцю й танцювальні школи різних напрямків. Учитель повинен не тільки знати назви рухів, навчальну програму, розуміти зовнішню техніку виконання і демонстративно відображати форму, але й уміти навчити образному виконанню та внутрішньому відчуттю тої чи іншої хореографії своїх учнів. Для цього хореографу потрібно знати роботи кращих майстрів хореографії, методику їх

викладання й останні досягнення у сфері хореографічного мистецтва. Так, у світовій системі хореографічного виховання не існує єдиної методики. Кожен педагог-хореограф є цінною творчою одиницею, що має право на пошук своїх прийомів та методів. Необхідно увесь час вдосконалювати свій професіоналізм відвідуючи семінари, конкурси, перевіряти і застосовувати у своїй педагогічній практиці все найкраще, що є у даній науці на сьогоднішній день. Однак трапляється, що не завжди той, хто багато знає уміє навчити, грамотно пояснити чи провести цікавий урок. Педагог – це вроджена здібність. Педагогічний талент потрібно розвивати.

Дуже важливим для педагога є вміння тримати робочу атмосферу, дисципліну та відповідний настрій. Особливу увагу необхідно звертати на концентрацію уваги учнів. Якщо педагог цим володіє, то учні буквально підхоплюють його творчу хвилю й заряджаються його ентузіазмом.

Великий музикант і педагог Генріх Нейгауз сказав, – «у педагогіці є якісь чари, існує щось незрозуміле – це те, що не можна просто так пояснити. Між педагогом та учнем виникають якісь особливі стосунки, особливі флюїди, які словами неможливо передати». З кожним учнем педагог-хореограф поводить себе по-різному і, як кажуть, єдиного та універсального рецепту тут немає. Навчаючи своїх учнів різним стилям хореографічного мистецтва (модерну, класиці, неокласиці, характерному, джазовому чи дуетному танцю тощо), кожного з них, потрібно виховувати та вести за собою дуже обережно. Іноді хореографу вкрай важливо зрозуміти і вчасно направити танцівника працювати саме у тому стилі, де він зможе краще розкрити себе, не втрачаючи при цьому своєї індивідуальності. Це зовсім не означає, що такого учня не потрібно навчати іншим танцювальним технікам і змушувати його виконувати те, що для нього не є властиво. Опановуючи все більший об'єм знань і практичних навичок, робота танцівника почне носити дієво-творчий характер. Врешті, серед усього танцювального розмаїття, танцівникові буде легше відшукувати свою власну пластичну мову.

Танцівник – це не лише матеріал для створення танцювальних композицій, але й особистість, яка наділена індивідуальною психікою та фізичною природою. Його індивідуальність одухотворює формальні хореографічні конструкції. Він вносить емоцію у формальну хореографію, що іноді суперечить із задумом хореографа, для якого формальна хореографічна конструкція дуже важлива. Ці конструкції є художнім вимислом автора у яких розчиняються його ідеї, фантазії та творча енергія. У зв'язку з тим, важливим питанням постає синтез виконавця і ролі. Часто від танцівника (його трактовки й розуміння змісту, техніки виконання, таланту), залежить якість поставленого хореографом тексту. З одним виконавцем хореографічна композиція є цікавою, а з іншим – пуста та формальна. Коли починається робота у залі – простір, час, відчуття музики – усе «загострюється». Між виконавцем і хореографом виникають біотоки. І чим сильніша їх авторська співпраця, тим інтенсивніше та цікавіше буде протікати їх творчий процес. На думку відомого артиста, хореографа та педагога, народного артиста Грузії, професора Георгія Алексідзе, взаємостосунки учня та педагога-хореографа повинні вибудовуватись абсолютно на рівних позиціях. Вони повинні звертатись один до одного, як колеги. Дистанція між ними виникатиме лише від того, наскільки учитель – професіонал і особистість, наскільки він мудрий і людяний, а не від того, який він величний і скільки у нього золотих медалей. Дуже складно завоювати ось ту дистанцію. «Необхідно хотіти зробити багато добра для свого учня, хотіти поділитись з ним своїми ідеями, задумами, своєю енергією, натхненням. Тільки тоді ви об'єднаєтесь у єдине ціле, і учень поряд з таким учителем розкриється до кінця».

Однак навчити бути талановитим неможливо. Талант формується і розвивається в умовах, що сприяють індивідуальному розвитку особистості. Це означає, що все повинно бути спрямовано на таку організацію і цілісність навчального процесу, де все сприяє активізації творчого потенціалу учня, його прагнення до творчості. Як бачимо, педагогіка – велика наука, головним завданням якої є навчити людину, яку природа наділила певними здібностями.

Кожний педагог повинен знати, які здібності йому доведеться розвивати у своїх учнів в процесі творчої роботи і які завдання для цього слід вирішувати. Серед них важливого значення набувають: формування танцювальних навичок і технік; розвиток і удосконалення гнучкості; м'язової сили; витривалості; удосконалення музикальності, ритмічності, виразності виконання; набуття навичок володіння своїм тілом у просторі; вмінь боротися зі стресовими станами під час виступів; розвиток творчої уяви, фантазії, імпровізації та ін.

Знання хореографа-педагога і професійна майстерність танцівника повинні утворити одне ціле. Але результат такої роботи при цьому, буде залежати від таких факторів як: воля танцівника та педагога, характер, моральні принципи, переконання, індивідуальність, схильність та інтереси, звички, ідеали та ін. Індивідуальні данні особистості безумовно впливають на професійні якості та формування творчої діяльності в цілому: на світогляд, громадянську позицію, тактовність, пунктуальність, вихованість, відповідальність, цілеспрямованість і т. д.

Трапляється, що багаторічний педагогічний досвід створює у самого педагога-хореографа ілюзію непогрішності, що перетворює його позитивні якості на протилежні, силою інерції, репродуктивності. А посилення на свій багаторічний стаж та досвідченість лише маскує небажання критично оцінювати результати своєї роботи, небажання вивчати сучасну теорію та методику, брати на озброєння досвід інших педагогів та вдосконалювати свої методи. Така позиція та інертне мислення педагога-хореографа у цілому гальмує, як свій особистий художньо-творчий процес, так і своїх учнів. Творча особистість завжди горить бажанням самовдосконалюватись, експериментувати. Педагог-творець швидко реагує та відповідає запитам часу. Він не притримується застарілих догм, він ліквідує неповноту своїх знань, аналізує свою діяльність, результати своєї роботи та колег, узагальнює досвід, шукає нові ідеї, методи та прийоми – він завжди у пошуках і завжди відчуває пульс нового часу.

Як особистість, педагога-хореографа характеризують такі категорії якостей: особистісні, психологічні, етичні, професійні.

Особистісні якості: зовнішній вигляд, манера рухатись, говорити, стиль в одязі, охайний вигляд, акуратність, інтелігентність, освіта, принциповість, моральність, честолюбство, порядність та ін.

Психологічні якості: уважність, вразливість, сприйнятливність, інтуїція, фантазія, видумка, готовність до нового, допитливість, почуття гумору, наполегливість, скептицизм, відчуття прекрасного і т. п.

Етичні якості: чесність, справедливість, тактовність, комунікабельність, стриманість, непримиримість до хамства, наклепу, колотнеч, відповідальність, турботливість, ввічливість, відданість справі, колегам та ін.

Професійні якості: досвідченість, високі професійні знання (школи, методики, прийомів), музикальність, творчість, відчуття стилю, епохи, костюму, воля, рішучість, організаторські здібності, оригінальність у рішеннях, ініціативність, відкритість, готовність ризикувати, переконливість та ін.

Виховання танцівника – досить тривалий, складний та специфічний процес. Хореограф-педагог – не єдиний, хто впливає на свого учня. Батьки, родина, друзі, оточення, а також інші фактори справляють величезний вплив на особистість та її риси. Від того процесу виховання дуже ускладнюються. Кожен танцівник, розвитком якого буде займатись педагог-хореограф, вже є сформованим у певній мірі, адже людина зростала під впливом зовнішнього середовища й до всього ж має свої особисті задатки. Ці задатки лише частково підлягають змінам. Однак педагог може вплинути на певні сторони особистості та змінити їх, працюючи з внутрішнім світом танцівника. Передаючи знання та досвід своїм учням, хореограф у своїй педагогічній діяльності застосовує правила і прийоми, що допомагають викорінювати недоліки і розвивати позитивні якості вихованців. Але вплив хореографа на свого учня дуже обмежений у часі (від 1,5-4 год/день). Увесь інший час учень знаходиться під впливом інших поглядів та смаків, що можуть бути як продуктивними для роботи педагога, так і заважати їй. Зазвичай вони об'єднують і перше, і друге, а відтак, педагогу необхідно зробити танець насущною потребою для учня.

Неабияку роль у процесі виховання відіграє художній клімат репетицій, виступів та занять. Танцівникам важливо, щоби кожне сумісне перебування з педагогом носило творчий характер. Тому учитель повинен створити таку творчу, робочу атмосферу в класі, у яку активно залучатимуться усі учні. Якщо не створити таких умов, тоді у вихованців можуть виникати відчуття, що урок проходить нудно та одноманітно, а це, в свою чергу може призвести до таких проблем, як неповна готовність танцівників працювати на повну силу, відсутність у них інтересу, порушення дисципліни та ін. Відповідно, педагогу слід працювати якомога динамічніше, чергувати легкі та складні вправи, іноді жартом чи реплікою оживляти заняття, вміло дозувати гучність голосу, застосовувати в роботі різноманітну музику і т. д. Тобто робота педагога-хореографа повинна бути обдуманною та злагодженою. Важливий момент – правильно розподіленні фізичні та психологічні навантаження, а також дозування, яким педагог-хореограф додає новий матеріал чи повторює з учнями вже вивчений. Досить швидко стає зрозумілим, переоцінює він чи можливо навпаки, недооцінює сили та можливості своїх вихованців. Якщо на заняттях від танцівників вимагати виконання надто складних рухів, це негативно може вплинути на бажання учнів працювати з повною віддачею, так як вони думатимуть, що мало вміють та втрачатимуть віру в себе. Тоді у педагога і його вихованців виникає відчуття незадоволеності, невдачі. Докори, зауваження та погрози з боку учителя гальмують весь педагогічний процес. Тому хореографу слід уникати, як завищених, так і занижених вимог. Учителю завжди слід пам'ятати, що танцівник потребує не тільки критики та похвали, але й допомоги, втіхи та підтримки. Відповідно, на заняттях повинні переважати заохочення та похвала. «Вдале виконання рухів – сильна мотивація для мобілізації подальших сил, особливо тоді, коли рух представляє для танцівника щось нове, незвичне – те, що вимагає від нього напруження усіх фізичних можливостей. Відчуття вдалого застосування своїх сил є вкрай важливе для танцівника, тому що так він відчуває границі свого уміння, на що він вже здатний і, де, він ще не зовсім відповідає високим вимогам. Педагог-хореограф несе відповідальність за успіх

або невдачу свого вихованця. І це стосується не лише репетиційних занять, але й виступів перед публікою».

Якщо педагог-хореограф побудує свій урок так, що більшість рухів буде виконано танцівниками добре, з можливістю подальшого вдосконалення, а невдалими виявляться їх мінімальна кількість, тоді заняття можна вважати успішним, адже учень відчує, що ті важкі рухи, які не вдалось виконати сьогодні, йому вдасться виконати на наступному занятті. Тому при побудові уроку завжди слід пам'ятати, що при подачі танцювального матеріалу необхідно рухатись – від простого до складного; від нескладного до складного; від зрозумілого до абстрактного.

Тривалий час у спеціальній педагогіці існувала думка, начебто підготувати хореографа практично неможливо, ним можна тільки народитись. Однак цей постулат не є правомірний, адже так, безумовно, все залежить від таланту та здібностей, але не менш важливим залишається процес професійного навчання.

Виділяють такі основні завдання педагога у застосуванні особистісно-орієнтованого підходу в навчанні хореографів:

1. Розвиток індивідуальних здібностей;
2. Максимальне виявлення індивідуального досвіду;
3. Допомога в пошуках особистої творчої манери;
4. Застосування методів і прийомів навчання у залежності від індивідуальності учня;
5. Створення індивідуальної програми навчання, яка корегується у залежності від степені оволодіння навичками та вміннями.

Пропонуються такі особистісно-орієнтовані підходи в процесі підготовки танцівника:

- підхід, що спирається на індивідуальні творчі здібності;
- підхід, що спирається на особистісні якості учня;
- мотиваційний підхід;
- рефлексивно-творчий підхід;
- розвиваючий підхід.

Методичними прийомами підготовки танцівника можуть бути: заохочення, вимоги, постановка задач, оцінка, змагання, позитивна постановка питань тощо.

Отже підсумовуючи, можна сказати, що педагог повинен бути здатним виявляти та розвивати здібності своїх вихованців за допомогою різних методик та технологій. Педагог-хореограф повинен володіти різними прийомами та методами, що сприяють скорішому опануванню танцювальних технік. Маючи у своєму педагогічному арсеналі знання, щодо «секретів» практичних та технічних нюансів, методів пришвидшення та «відточення» танцювальної майстерності, освоєння окремих рухів, педагог-хореограф допоможе учням здобути впевненості, стабільності, технічності та віртуозності.